УДК 373.5.091:37.017

Галина ЛУК'ЯНЧУК,
старший викладач кафедри менеджменту освіти Волинського інституту
післядипломної педагогічної освіти (ВІППО)

Партнерство школи, сім'ї та громади як фактор розвитку виховного середовища закладу освіти

Розглядається зміст партнерської взаємодії закладу освіти, сім'ї, громади як синергії побудови виховного середовища через аналіз набуття соціального досвіду індивіда та участі дорослих представників взаємодії у вихованні молодого покоління.

Ключові слова: *партнерство, партнерська взаємодія, виховне середовище закладу освіти.*

Halyna Lukianchuk. School, Family and Community Partnership as a Factor in Developing a Supportive Educational Environment.

The article examines the essence of partnership among schools, families, and local communities as a synergistic approach to creating a supportive educational environment. It explores how individuals acquire social experience and highlights the role of adult partners in fostering the upbringing and development of the younger generation through collaborative engagement.

Keywords: *partnership, collaborative partnership, educational environment.*

> ...Чи отримаємо суспільство традиційне з перевантаженням конформізму і патерналістичних настроїв, суспільство виконавців і споживачів, чи – інноваційне, динамічне суспільство першовідкривачів і відповідальних громадян, які не лише здатні, але й ладні самі обирати свій життєвий шлях, – залежить від нас.
>
> *М. Бойченко*

Постановка питання. Реформування української освіти відбувається в час, коли необхідно переосмислити сутність освітнього процесу, де найактуальнішою його складовою є виховання, формування особистості на цінностях, що сповідує доросле суспільство. Процес формування основ особистості учня є важливим віковим етапом для побудови власного майбутнього на основі позитивного соціального досвіду. Розуміючи, що свій соціальний досвід людина формує завдяки певним генетично успадкованим особливостям та через засвоєння системи знань, норм, цінностей і зразків поведінки, прийнятих у суспільстві, цей процес триває впродовж усього життя і базується у взаємодії з навколишнім середовищем [2].

Будь-яке цивілізоване демократичне суспільство, спрямоване на свій соціально-політичний, економічний, морально-етичний розвиток, дбає про забезпечення сприятливих умов для належного виховання молодого покоління для свого успішного майбутнього. Ці умови може забезпечити якісне виховне середовище як гармонійна складова освітнього процесу. Виховне середовище являє собою увесь соціальний, матеріальний, ціннісний, культурний простір, який суспільство створює всередині себе і яке має системний характер впливу на формування особистості. Заклад освіти, вибудовуючи своє виховне середовище, має піклуватись про якість будівлі, шкільного подвір'я, людей, які працюють, відвідують, співпрацюють, навчаються, правову, морально-етичну, позитивну атмосферу, що забезпечує кожному суб'єктові педагогічної взаємодії безпеку, комфорт, доброзичливе ставлення, можливість творити, розвивати свої задатки, задовольняти освітні потреби, надихати та мотивувати. Ціннісне наповнення виховного середовища закладу освіти повинне базуватися на повазі до людини, закону, патріотизмі, персональній і колективній відповідальності, на можливості дитини бути впевненою у своєму майбутньому. Місією виховного середовища закладу освіти має стати забезпечення оптимістичної гіпотези індивідуального особистісного розвитку кожної дитини.

Однією з найбільш вагомих дев'яти складових формули НУШ є педагогіка партнерства, де вчитель відіграє роль фасилітатора, того, що допомагає самостійно здобувати освіту. Партнерство передбачає співпрацю вчителя, батьків та учнів і базується на: принципах поваги до особистості; доброзичливому ставленні один до одного; довірливих стосунках на основі конструктивного діалогу та взаємній повазі; розподіленому лідерстві на основі горизонтальних зв'язків та проактивній участі кожного учасника освітнього процесу. Партнерська взаємодія завжди опирається на рівень

соціального розвитку та соціального досвіду кожного суб'єкта взаємодії.

Актуальність дослідження. Питання створення комфортного виховного середовища закладу освіти на сьогодні вбачаємо у тому, щоб через розкриття змісту самої партнерської взаємодії показати важливість синергії виховних впливів та спонукати всі три суб'єкти до пошуку шляхів спільної педагогічної взаємодії у вихованні молодого покоління. Основними інституційними суб'єктами формування соціального досвіду індивіда, як відомо, є сім'я, освітні заклади та громада [4].

Розрізненість впливів на виховання учнів, яке в сучасних умовах діяльності закладів освіти призводить до непорозуміння та конфліктних ситуацій, не створює комфортного виховного впливу на виховання дитини. Оскільки рівень розвитку критичного мислення недорослого індивіда не дає йому можливості свідомого вибору та розвитку навичок високоморальної, патріотичної, емпатійної, соціалізованої особистості, необхідно створити належне виховне середовище з відповідними методами виховного впливу, змістом, засобами, позитивним виховним простором. В умовах комфортного виховного простору в індивіда (дитини, учня) мають можливість сформуватися риси особистості, що здатна бути самодостатньою, високоморальною, вольовою та відповідальною за свої вчинки.

Огляд літератури. В різних аспектах проблематику партнерства школи, сім'ї та громади щодо створення виховного середовища закладу загальної середньої освіти у своїх дослідженнях порушують різні автори, розкриваючи сутність цього вагомого фактору в процесі виховання учнів закладів освіти. Серед вітчизняних науковців-дослідників назвемо такі імена: Г. Бевз, І. Бех, Н. Бугаєць, Т. Виноградова, М. Гагарін, Г. Головацька, О. Гречаник, К. Журба, М. Каніболоцька, В. Ковальчук, І. Осадчий, Г. Сорока, В. Сухомлинський, О. Фасоля та інші.

Як впливає кожен з названих суб'єктів партнерської взаємодії на виховання учня, розглянемо в цій статті з метою актуалізації проблеми партнерства та пошуку спільного бачення змісту виховного середовища закладу освіти для виховання випускника НУШ як особистості, інноватора та патріота, здатного до навчання та саморозвитку впродовж життя.

Виклад основного матеріалу. Сім'я впливає на емоційно-почуттєву сферу індивіда, закладаючи основи моралі, етики, емоцій, що є базою для формування ціннісної основи особистості. В закладі освіти формуються соціальні навички взаємодії, уявлення про правила співіснування та дисципліну. Середовище однолітків сприяє розвитку неформального лідерства та групової ієрархії. Громадсько-політичні інституції здійснюють об'єднавчу функцію та державну політику на місцях, залучаючи молодих людей, дітей до загальнодержавної та суспільно важливої діяльності. Інформаційні джерела дають уявлення про суспільний розвиток, світові тренди тощо.

Для кращого розуміння динаміки формування соціального досвіду людини розглянемо етапи соціалізації засобами виховних впливів на дитину.

На первинному етапі соціалізації, який відбувається в соціумі родини, сім'ї, дитина більшою мірою копіює та наслідує поведінку рідних дорослих, оскільки власного досвіду життя ще не має. Тому тут дуже важливо, який поведінковий зразок демонструють батьки, найближчі родичі. В цей період у дитини ще не розвинене критичне мислення і вона не здатна робити вибір. Відбувається копіювання поведінки в тих чи інших життєвих ситуаціях і може стати навичкою, перенесеною в іншу ситуацію в просторі й часі. Тому часто можемо спостерігати, як діти, засвоївши досвід, ставлення, емоційне сприйняття, оцінні судження членів сім'ї чи родини в одних життєвих обставинах, переносять їх в інші обставини чи ситуації, вважаючи їх єдино правильними й оптимальними.

На наступному етапі соціалізації, який триває від підліткового віку до зрілості, коли уже сформоване критичне мислення, людина вмонтована в певні соціальні структури і прийняла їх цінності, індивід усвідомлює свої соціальні ролі та визначає свої ціннісні орієнтири, відповідні усталені прояви ставлення до предметів, суб'єктів, явищ, процесів. На цьому етапі, коли з'являється потреба в самовираженні, важливу роль відіграє оточення ровесників, ціннісне ставлення, яке вони демонструють підлітку, впливове лідерство в середовищі спілкування для наслідування й уподібнення [5].

Аналізуючи формування соціальних навичок протягом життя людини, потрібно зауважити, що найбільшому соціальному впливу індивід піддається в період від народження до юнацького віку. Це період найбільш сензитивний для закладання основ особистості та орієнтує молоду людину на самовизначення в цьому світі на основі попередніх етапів розвитку та сформованих певних моральних основ у дошкільному віці, вольової сфери в початковій школі, самоствердження в підлітковому та самовизначенні – у юнацькому віці. Можна назвати це стартовим періодом для особистісного та соціального розвитку, побудови успішного майбутнього для себе.

Реформа НУШ провідним принципом організації освітнього процесу (навчання + виховання + розвиток) проголосила принцип дитиноцентризму. Він орієнтує вчителя, максимально враховуючи індивідуальні

фізичні (стан тілесного здоров'я), психічні (з акцентом на темперамент як статичну особливість індивіда) та інтелектуальні (за теорією «множинного інтелекту» Говарда Гарднера) особливості кожної дитини, на правильну організацію освітнього процесу (навчання, виховання і розвиток). Таким чином, дитиноцентризм не має ефекту вседозволеності. Він лише спрямовує вчителя на те, щоб правильно організувати урок та могти будувати індивідуальну траєкторію розвитку кожної дитини.

На жаль, часто спостерігається нерозуміння такої сутності цього провідного принципу реформи нашої освіти всіма учасниками процесу. На цьому тлі виникають непорозуміння, а іноді й конфлікти (найчастіше між батьками і вчителями), особливо стосовно ролей, прав, обов'язків та відповідальності.

Зауважимо, що педагоги мають опосередкований вплив на учнів. Прямий вплив і пряму відповідальність за дитину до повноліття несуть безпосередньо батьки. Проте батьки сучасних учнів мають недостатній, певною мірою спотворений, викривлений досвід власного виховання у свій найбільш сензитивний для основ особистості період життя, адже цей період припадає на 90-ті роки минулого століття. Відомо, що вони позначені значними політичними, соціальними та економічними кризами, пов'язаними з розвалом попередньої державної системи, яка була на території України в той час. Спотворені виховні ролі батьків, змушених пріоритетом ставити матеріальне забезпечення сім'ї, їх вимушене відмежування від процесу виховання власних дітей (батьків і мам теперішніх учнів) стали прикладом для наслідування, перенесеним у нові реалії. Засвоївши цей негативний досвід з поведінкового прикладу своїх батьків у той час, вони копіюють власних батьків в нових умовах, перекладаючи відповідальність за власних дітей на школу, вчителя, суспільство тощо. Вони часто не розуміють міри власної відповідальності за те, що дитина не демонструє кращих зразків у поведінці, навчанні та життєдіяльності.

Громадські інституції найчастіше замінюють виховні впливи на дітей масовими заходами, часто не акцентуючи уваги на важливості їх ролей і відповідальності в суспільному житті громади, допускаючи суттєві помилки щодо акцентуацій вагомості причетності та залученості кожної дитини і поціновування її в суспільних справах певної спільноти.

Залучення громади до партнерської взаємодії зі школою та сім'єю – це крок до створення єдиного відкритого для спільноти освітнього середовища, де учень наслідує і засвоює, перетворюючи у життєві навички його (середовища) поведінкові зразки, цінності, ставлення. Єдність впливів усіх трьох складових партнерської взаємодії щодо розвитку виховного середовища закладу освіти має ознаки гармонійно існуючої соціальної ситеми, в середовищі якої відбувається виховний процес учня.

На цій основі слід загострити увагу на здатності кожної інституції (школи, сім'ї, громади) до конструктивної взаємодії на засадах партнерства. Партнерство школи, сім'ї та громади створює безпечне та ефективне виховне середовище. Воно базується на принципах взаємоповаги, відкритості та спільної відповідальності. Такий підхід стимулює всебічний розвиток учнів, покращує їхню успішність та психологічний стан, а також зміцнює зв'язки всередині суспільства.

В сучасних умовах розвитку нашої освіти координатором та фасилітатором партнерської взаємодії виступає школа, забезпечуючи якісний освітній процес, складовою якого є виховання. Школа постає інституцією, відкритою для конструктивної багатовекторної комунікації з родинами учнів, організатором спільних заходів з батьками і громадою, осередком генерування ідей взаємодії широкої спільноти і зацікавлених осіб (стейкхолдерів) [3].

У партнерській взаємодії школи і см'ї з місцевою громадою постає ресурс для практичного досвіду партнерської взаємодії, надаючи можливості для соціалізації, профорієнтації в співпраці з місцевими організаціями, підприємствами, закладами культури і спорту, волонтерськими спільнотами тощо. Громада – це школа реального життєвого досвіду навчання бути корисним суспільству. Активна згуртована громада підвищує мотивацію до ефективної взаємодії всіх її мешканців, де батьки, діти, педагоги, сусіди, підприємці тощо діють разом, приймають виважені та відповідальні колегіальні рішення. Громада є невід'ємним партнером школи, адже саме вона формує запити до змісту освіти, підтримує заклад матеріально й організаційно, сприяє соціалізації учнів. Успішна школа здатна залучати ресурси громади (людські, фінансові, матеріальні, інформаційні) для досягнення виховних цілей, побудови виховного середовища закладу освіти.

В таких умовах підвищується рівень загальної культури спільноти, правова культура набуває статусу загальноприйнятих норм співжиття, у дітей формується повага до дорослих, знижується рівень девіантної поведінки, булінгових проявів, формується культура взаємної довіри і взаємної відповідальності на засадах добровільності, взаємоповаги, взаємної підтримки. В умовах партнерства школи, сім'ї та громади формується

позитивний психологічний клімат у спільноті, що знижує прояви стресів, допомагає долати труднощі та виклики часу. Справжнє партнерство ніколи не стає формальністю, а сприяє розвиткові свідомої та гармонійно розвиненої самодостатньої особистості.

Отже, на основі проведеного аналізу можливого змісту партнерства школи, сім'ї та громади можна зробити **висновок**: така взаємодія зазначених вище суб'єктів створює можливості для підвищення якості освіти, уникнення можливих конфліктних ситуацій, зміцнення громадської спільноти, підвищення мотивації учнів до навчання і розвитку завдяки підтримці дорослих, залученню додаткових ресурсів школи, становленню та розвитку позитивного виховного середовища закладу.

Якісна партнерська взаємодія забезпечуватиме наповнення виховного середовища школи засобами чіткої системної співпраці усіх суб'єктів партнерської взаємодії на основі відкритості, активної довірливої комунікації та перспективного бачення позитивної траєкторії розвитку кожної дитини. На основі загальної синергії школи, сім'ї та громади можна досягти якісного виховного середовища закладу освіти.

Рисунок 1. Зміст виховного середовища закладу загальної середньої освіти

Використані джерела

1. Головацька Г. Партнерська взаємодія школи, громади та сім'ї як стратегія розвитку закладу освіти. *Використання технологій менеджменту якості в управлінні закладами освіти* : зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. конф. Тернопіль, 2025. 242 с. URL: http://elar.ippo.edu.te.ua:8080/bitstream/123456789/6671/1/ter1.pdf

2. Ковальчук В., Ситняківська С. Формування соціального досвіду молодших школярів в умовах ЗНЗ. *Актуальні проблеми соціальної сфери* : зб. наук. робіт викладачів і студентів / за заг. ред. Н. П. Павлик. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. Вип. 5. С. 132–133. URL: https://lnk.ua/5ajUvRhn5

3. Лук'янчук Г. Організація партнерської взаємодії школи, сім'ї, громади: функції управління керівника ЗЗСО. *Педагогічний пошук*. 2025. № 4. С. 34–37. URL: ped_poshuk_4_2025-36-39 (5).pdf

4. Соціалізація особистості. Молодь як специфічна соціально-демографічна спільнота : лекція. URL: https://sociology.ptngu.com/lekcii4.html

5. Ліфарєва Н. В. Соціалізація особистості. Психологічна концепція розвитку особистості Е. Еріксона. *Психологія особистості* : навч. посіб. URL: https://studentam.net.ua/content/view/3220/86/